

Kari Palonen: *A political style of thinking: essays on Max Weber*. Colchester: ECPR Press, 2016, 236 sivua.

“Tosi on totuus” olivat Max Weberin viimeisen yön sanat ennen kuin keuhkokuumeen aiheuttama sydämenpysähdys vei kohtalokkaasti tämän elämän mahdollisuudet (*Lebenschancen*) vain 56-vuotiaana. Weberin lailla mahdollisuuden ja kohtalon eksistentiaalisia kategorioita korostaneen Martin Heideggerin sanoin Weber kohtasi lopulta äärellisen olemassaolomme ”totuuden hetken”, ihmiselle omimman ja väistämättömimmän ”*mahdottoman mahdollisuuden*”.

”Kontingenssi on totuus”, sanoisi puolestaan filosofisesti enemmän Jean-Paul Sartren eksistentiaalismin ja varsinkin Richard Rortyn uuspragmatismiin innoittama Suomen johtava politologi ja kansainvälisesti tunnettu weberologi, emeritusprofessori Kari Palonen. ECPR Pressin julkaisema *A political style of thinking* -teos kokoaa yhteen Palosen merkittävimmät englanninkieliset kirjoitukset Weberistä vuodesta 2003 alkaen. Saksaksi Palonen on ehtinyt julkaista Weberistä jo kolme kirjaa.

Weberille mikään inhimillinen ei ollut vierasta, ja tästä ymmärtävää sosiologiaa ja kulttuuritiedettä kehitelleestä, juristin koulutuksen saaneesta kansantaloustieteen professorista onkin tullut lähes kaikkien ihmistieteiden perustava klassikko, vaikka kuollessaan hänen julkaisunsa koostuivat lähinnä kotimaisista artikkeleista kriittisessä monitieteellisessä *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* -lehdessä, jonka toimitusneuvostossa hän itse istui. Nykyään tällainen julkaisuhistoria merkitsisi akateemisen uran täydellistä loppua, eikä myöskään Weberin kuollessa tämän ajatuksilla näyttänyt olevan mahdollisuuksia selvittää Weberin omin sanoin amerikkalaistuvan ja keskinkertaisuuksia suosivan akateemisen maailman satunnaisuudessa (*hazard*). Othmar Spann ([1923]1969, 200) julisti Weberin tieteen kuolleeksi ja totesi tämän olleen ”*demoninen levoton mies, joka kykeni tekemään persoonallisen vaikutuksen, mutta jonka kohtalona ei ollut jättää jälkeensä kestävä elämäntyötä*.”

Toisin kuitenkin kävi. Marianne Weber teki miehensä työpöydästä alttarinsa, ja tämä varhainen naisasianainen uhrasi oman poliittisen uransa miehensä tieteellisen maineen rakentamiselle alkaen toimittaa miehensä kesken ja julkaisematta jääneitä käsikirjoituksia. Mutta mille ihmistieteen alalle tämä Weberin perintö kuluu? Weberin itsensä mukaan tieteen tra-

gisenä kohtalona on erikoistuminen siinä missä poliittisen hallinnon kohtalona oli byrokraatisoituminen, ja nykyään eri disipliinien taistelevat jumalat ovatkin vuoron perään vaatineet itselleen Weberin kalmistoa. Sosiologeilla, juristeilla, sivilisaatiohistorioitsijoilla, uskontotieteilijöillä, taloustieteilijöillä, valtio-oppi-neilla jne. näyttääkin olevan jokaisella oma Weberinsä. Lopulta weberologiasta itsestään on tullut oma akateeminen tiedonmuotonsa, eräänlainen Weberin tekstejä aina uudestaan historiallisella kentällä tulkitseva buribunkologia, lainatakseni Carl Schmittin kuuluisaa tiedesatiiria. Mutta myös weberologiassa pluralismi on enemmän sääntö kuin poikkeus, ja jokaisella weberologilla on oma Weberinsä. Erityisesti tämä pätee Kari Paloseen, jonka suhde Weberiin on niin intiimi, että tämän teksteissä ilmaantuu eräänlainen Max Palonen, jossa Palonen itse muuttuu Weberiksi ja Weber taas alkaa puhua Palosta.

Samaistuminen on ajattelijan ymmärrykseen eläytyvä tulkinnan tekniikka, mutta psykologisia tulkintoja vihaavalle Paloselle (vrt. tämän kommentit Joachim Radkaun vuonna 2005 ilmestyneestä Weber-elämäkerrasta psykohistoriana) kyse ei ole niinkään ajattelijan persoonaan vaan tältä erityisesti poimituihin lausumiin tai puhetekoihin samaistumisesta, joista Palonen tekee oman ajattelunsa johtotähtiä. Aikaisemin Reinhart Koselleckin huomioidut käsitteiden ajallistumisesta alkoivat elää omaa elämäänsä Palosen temporalisaatio-ajatteluna, ja sittemmin erityisesti Quentin Skinnerin lausumista on tullut Paloselle eräänlaisia poliittisen ajattelun perustavia ohjenuoria. Mutta nyt erityisesti Weber nousee ajattelijaksi, jonka kautta Palosen mukaan on mahdollista ajatella – ei pelkästään politiikkaa, vaan poliittisesti politiikka paremmin kuin kenenkään muun ajattelijan kautta. Palonen puolustaa tunnetusti politiikan (*la politique, Politik*) ajattelua poliittisen (*le politique, das Politische*) ajattelun sijaan, aivan kuten Michel Foucault teki omassa kritiikissään Ranskassa erityisesti Claude Lefortin kautta yleistynyttä poliittisen (*le politique*) ajattelua kohtaan. Mutta Palosen varsinainen oma projekti on ajatella politiikka poliittisesti. ”Poliittisen ajattelun tyyli” -otsikolla julkaistuissa kirjoituksissa Palonen pyrkiikin ajattelemaan ensin politiikkoja ja politiikkaa, sitten poliittisia käsitteitä ja lopulta parlamentarismia poliittisesti. Mutta mitä tämä poliittiseksi miellyttyjen asioiden kahdentunut poliittinen ajattelu oikein tarkoittaa?

Paloselle kyse on ennen kaikkea kontingenssin ajattelusta, jota edustaa Palosen mukaan Weberin po-

liittisen kielen avainkäsite *Chance*. Weber itse käyttää *Chance*-käsitettä vaihtelevasti kuvamaan sekä toiminnalle avautuvia tilaisuuksia että laskennallisia todennäköisyyksiä. Palonen taas korostaa erityisesti toimijalle avautuvia mahdollisuus-tilaisuuksia, siis tsäänssejä sellaisina kuin Matti Nykänen on kiteyttänyt ne laulussaan: ”*Jokainen tsäänsi on mahdollisuus. Eletään nyt kun on taas tilaisuus.*”

Palosen mukaan tsäänsi on Weberin käsitteellinen innovaatio ajatella politiikan operatiivista kontingenssia ja merkitsee samalla käänteentekevää weberiläistä ”hetkeä” länsimaisessa poliittisessa ajattelussa. Kontingenssi on taas ollut pitkään Palosen ajattelun keskeisin käsite, josta on myös tullut suomalaisen politiikan tutkimuksen paloslaisen ”hetken” jälkeen siinä yleisimmin toistettu termi. Parhaimmillaan sen avulla on pystytty haastamaan yhä kasvavan välttämättömyysretoriikan ”huono usko” muistuttamalla politiikkaan perustavanlaatuisesti kuuluvasta toisin toimimisen mahdollisuudesta, jota ilman on yksinkertaisesti järjetöntä puhua minkäänlaisesta politiikasta. Tylsimmillään siitä on tullut eräänlaista sisällyksetöntä kontingenssijargonia, jossa tutkimuksen tuloksena esitetään sen ennako-oletus (poliittiset asiat ovat kontingensseja) ja jossa yleisestikin poliittiseksi ajatteluksi riittää pelkkä asioiden kontingenssin toteaminen.

Se, että poliittinen toiminta kuten myös siitä eroava taito ja tekeminen koskevat asioita, jotka voisivat olla myös toisin, on tietenkin Aristoteleelta periytyvä ikivanha viisaus. Aristoteleen termi sille mikä voi sekä olla tai olla olematta, siis mikä ei ole mahdollon eikä välttämätöntä, on *ενδεχόμενον*, jonka Boethius sittemmin käänsi latinaksi juuri termillä *contingens*. Mutta jos Aristoteleen *ενδεχόμενον* on poliittista toimintaa ja harkintaa koskeva käsite, niin itse kontingenssin käsite ilmaantui länsimaiseen ajatteluun kristillis-skolastisena metafyyssisenä käsitteenä. Aristoteleen kosmoksessa poliittinen harkinta ja toiminta koskivat ihmisten toimia ja tekoja, mutta ihmisten politiikka ei sentään määrännyt ikuisista asioista tai jumalista (antiikki ei vielä tuntenut ihmisten toimien aiheuttamaa ilmastonmuutosta). Kristinuskoo taas saattoi kuvitella koko kosmoksen poliittisesti, luoja-Jumalan kontingenssin ”poliittisen” tahdon ilmauksena. Tässä suhteessa kontingenssi kuuluu myös erityisesti kristillisen sallimuksen ja kohtalon käsitteisiin.

Weberin tuotannossa toistuukin jatkuvasti historiallisen kohtalon (*Schicksal*) käsite, joka on keskei-

nen Weberin omalle demoniselle ja taistelevalle sankarillis-traagiselle ajattelulle. Siinä sekä politiikon että tieteilijän persoonallisuus muodostuvat kutsumuksesta, antautumisesta asialleen, oman daimoninsa (kohtalon) sankarillisesta valitsemisesta ja vastuun kantamisesta tästä valinnasta maailman tapahtumien kontingenssilla kentällä. Mutta Weber myös totesi, että kun tämä kutsumus menettää lopullisesti sekä uskonnollisen että myös eettisen merkityksensä, siitä tulee ainoastaan eräänlaista urheilua, viihdettä tai peliä.

Tähän aikamme post-traagiseen viihteelliseen henkiseen ilmastoon sijoittuu Palosen ajattelu. Siinä politiikka ja tiede esiintyvät vailla traagisuutta tai totuutta ja niistä tulee omiksi päämääräkseen muodostuneita urheiluun verrattavia pelejä. Itse *Chance*-käsite määrittynyt nyt yksilön aktiivisena pelivarana. Siitä huolimatta, että Palonen itse on yksi Suomen tiedemaailman suurimpia persoonallisuuksia, tämän poliittisessa luennassa Weberin arvokkuuden/kunniallisuuden (*Würde*) persoonallisuuden paikan on ottanut eräänlainen persoonaton peluri, mies vailla ominaisuuksia. Palonen affirmoiikin *Chance*-käsitteestä juuri sen, mitä Carl Schmitt siinä kritisoi eli sen puhtaan formaalin (legaalisen) relativismin, joka on pelivaran nimissä kykenemätön mihinkään varsinaiseen poliittiseen kantaan. Nykyisessä Kakaniassamme tätä *Chance*-asennetta voisi hyvinkin edustaa ex-huippu-urheilija, Uurnaisten kunnanvaltuuston tilapäispolitiikko ja viihdetaitelija, julkinen eläin nimeltä Matti Nykänen, jolle politiikka, kuten jokainen tsäänsi, on lähinnä opportunistinen tilaisuus.

Palosen poliittisessa luennassa Weber tuo tsäänsin käsitteen peliin objektiivisuus-esseessään ylitääkseen tavanomaisen erottelun keinojen ja päämäärien välillä. Tavanomaisemmalle luennalle Weber näyttäisi kuitenkin tekevän juuri päinvastaisen siirron, jossa kysymys on ihmistieteen kyvystä tehdä teknistä kritiikkiä koskien keinoja, joilla tietyt päämäärät voidaan saavuttaa. Vaikka tiede ei voi sanoa mitään arvojen asettamista ”poliittisista” päämääristä, se voi pyrkiä määrittämään mahdollisuudet tai todennäköisyydet (*Chancen*) saavuttaa tietyt päämäärät tietyillä keinoilla. Kyse ei tässä ole yksilön pelivaran kasvattamisesta vaan päinvastoin sen teknisestä arvioinnista välineraationaalisuuden näkökulmasta.

Varsinainen politiikka taas kuuluu Weberillä arvorationalisuuden piiriin ja käydään arvojen taisteluna. Tosin Weber huomauttaa, että juuri volunta-

ristinen vakaumuspolitiikka on täysin vastuutonta politiikkaa, joka ei huomioi, että maailma eikä varsinkaan politiikan maailma ei suinkaan ole oma mielteeni. Mutta tässäkin ajatuksessa minun tahdos-tani riippumaton maailman kontingenssi asetuu enemmän yksilön pelivaran pienentymisenä kuin sen juhlintana. Palonen kyllä huomioi Weberin korostamat toiminnan epäaiotut vaikutukset (*Nebenfolgen*) ja kontingenssin tämän puolen, mutta pitää niitä lähinnä *Chance*-käsitteen käänteispuolena korostaen tässäkin lopulta ilmenevää aktiivista pelivaraa.

Kuitenkin Weberin varsinainen tieteellinen pyrkimys oli yritys ymmärtää, miksi tietyt historialliset (kontingentit) asiat olivat lopulta ”näin eikä toisin” (*so und nicht anders*). Miten historiallisessa kontingenssissa saattoi kehittyä tiedon ja ajattelun muotoja, jotka ovat vaatineet itselleen universaalia pätevyttä? Ja ennen kaikkea mitkä olivat ehdot aikamme kohtalonomaisimman mahdin eli kapitalismin synnylle, joka kontingenssissa kehittyen määrää kuitenkin välttämättömällä logiikallaan jokapäivästä elämäämme aina siihen asti kun viimeinenkin sentreni fossiilista polttoainetta on hehkunsa hehkunut. Toisin sanoen Weberille (kuten Foucault’lle) varsinainen tutkimuskysymys koski totuuden ja totuuksien historiallista kontingenssia. Palonen taas yksikertaisesti hylkää Weberille keskeisen totuuden kysymyksen kokonaan, eikä kyse ole enää totuuden kontingenssista ongelmana vaan ennemminkin kontingenssista asetettuna totuutena.

Poliittisesti ajattelevan tieteilijän on nyt luettava tämä poliittinen ”totuus” eli tsäässi ja kontingenssi ulos jokaisesta poliittisesta epätotuudesta eli välttämättömyydestä. Palonen, joka ohittaa kokonaan kaikki teoreettis-filosofiset keskustelut Weberin metodologiasta ja tämän suhteesta uskantilaisuuteen tai pragmatismiin, näkee nyt tämän poliittisen kontingenssin luennan yhdessä Skinneriltä lainaamansa paradiastole-skeeman asettaman arvojen ympäri-kääntämisen retorisen uudelleen kuvauksen menetelmän kanssa myös eräänlaisena Weberiläisenä metodina. Vaikka ”menetelmä” voi olla hedelmällinen Palosen omassa käytössä, on ihmeteltävä, miksi se pitää yhdistää Weberiin?

Mutta jos poliittisesti ajattelevan tieteilijän ei pidä etsiä muuta totuutta kuin kontingenssia, niin nyt Palonen on kuitenkin valmis affirmoimaan aikaisemmin lähinnä haukkumasanana pitämänsä tieteen objektiivisuuden periaatteen – kunhan tätä objek-

tiivisuutta ei käsitetä tiedon ja sen kohteen (objektin) vastaavuutena vaan jälki-rortylaisesta näkökulmasta esitettynä parlamentaarisen mallin mukaisena eri näkökulmien pro et contra -debattina. Palonen onkin keskittynyt viimeiset vuosikymmenet juuri parlamentarismin tutkimukseen, jolla hän ei tarkoita vain parlamentissa tapahtuvaa politiikkaa vaan parlamentaarista politiikan tyyliä, joka ideaalittyyppinä perustuu juuri vastakkaisten näkökulmien pro et contra -debattiin. Palosen radikaali väite on esittävä, että tällainen parlamentaarinen objektiivisuus olisi kyseessä myös Weberin tieteen objektiivisuutta käsittelevässä esseessä, vaikka mitään varsinaista tekstuaalista evidenssiä väitteelle ei ole edes minkäänlaisen löyhän analogian muodossa.

Palonen on toki oikeassa todetessaan Weberin olleen yksi harvoista saksalaisista parlamentaarisen politiikan puolustajista, joka näki parlamentin välttämättömänä poliittisena vastavoimana muutoin kohtalonomaisesti arkielämäämme hallitsevalle byrokralle. Weber vertasi parlamenttia kuuluisasti antiikin painaisaleihin, joissa tällä kertaa harjoiteltiin sanapainia, ja samalla kehityttiin maailmaa sanoilla ja mustetahroilla miekan kolmipiston sijaan hallitseviksi johtajaksi. Weberille Saksan autoritaarinen ja byrokraattinen perinne ei kyennyt kehittämään maan johtoon sellaista sanankäytön herrarotua, jolla voisi olla samanlainen maailmanhistoriallinen asema kuin brittiläisellä imperiumilla. Palonen ei kuitenkaan näitä Weberin ajatuksia korosta vaan kehittää sen sijaan ajatusta parlamentaaristisesta politiikasta ”reiluna pelinä” tai pro et contra -debattina, vaikka myöntääkin, ettei mitään reilun pelin ajatusta Weberin itsensä kirjoituksista lainkaan löydy. Ajatuksen pro et contra -debatista ja argumentoinnista *in ultramque partem* Palonen ottaakin Quentin Skinnerin kuvauksesta koskien renessanssin retoriikkaa. Palonen näkee tämän parlamentaarisen poliittisen objektiivisuuden periaatteena, esittää Weberin näemyksen kulttuuritieteitä eteenpäin vievistä kiistoista tämän parlamentaarisen objektiivisuuden sovel-lutuksena ja väittääpä vielä tämän pohjalta, että objektiivisuudella on jopa parempi tsäänssi selvittää parlamentaarisessa politiikassa kuin tieteilijöiden kiistoissa.

Mutta mitä jos asiaa katsottaisiin vähän laajemmasta perspektiivistä? Silloin huomattaisiin, että tuo *in ultramque partem* -menetelmä juontuu renessanssin retoriikkaan Quintilianuksen kautta Cicerolta, joka viittaa sillä *Academica*-teoksessaan juuri

Platonin akatemian skeptisen kauden metodiin ja yhdistää tämän skeptisen metodin perustaltaan sokraattis-platonilaiseen dialektiikkaan. Ankarana antiplatonistina Palosen olisi kuitenkin vaikea hyväksyä oman poliittisen objektiivisuutensa varsinaista alkuperää Platonin akatemiassa. Samoin hän olisi kenties yllätynyt huomattaessaan, että Weberin oma ideaalipoliitikko miehuullisen arvokkuuden (*Manneswürde*) hahmona, joka yhdistää intohimon, vastuullisuuden ja suhteellisuudentajun, ei ole mikään ”jokainen tsäänssi on mahdollisuus” Matti Nykänen, vaan muistuttaa juuri Platonin kuvaa ideaalisesta hallitsijasta, joka kutoo samaan poliittiseen kankaaseen hehkuvan kiihkeyden ja viileän harkinnan.

Ajan, tilan ja selkääni iskeneen iskiaksen kontingensseissa rajoitteissa olen voinut ottaa Palosen esseistä vain muutaman teeman tässä debatoitavaksi. Esheet ovat kuitenkin kokonaisuudessaan niin rikkaita, oppineita ja käsittelevät niin monia mielenkiintoisia teemoja, että niissä riittäisi debatoitavaa, vaikka useankin kirjan verran. Valitettavasti Palonen itse ei ole ollut kovinkaan innostunut tällaisista debateista, vaikka teoriassa niitä ihailleekin. Myös Palosen oma kirjoitustyyli ei aivan vastaa tämän mainostamaa pro et contra -debattia vaan etenee ennemmin yhden jo omaksutun näkökulman toistamisen kautta. Weberistä ei varsinaisesti esitetä erilaisia ja vastakkaisia näkökulmia perusteluineen, vaan Palosen näkemyksestä poikkeavat tulkinnat tyrmätään lähinnä naurettavina oppikirjanäkemyksinä, sosiologiana, psykohistoriana jne. sen enempää asiaa argumentoimatta. Tyylinä on ennemminkin *rhetoric of ridicule*, kuten Quentin Skinner kuvasi Thomas Hobbesin tyyliä. Paikoin Weber kyllä laitetaan debatoimaan niin Werner Sombartin, Hannah Arendtin kuin myös Carl Schmittin kanssa, mutta ei voi sanoa, että näissä debateissa jälkimmäiset saisivat kovinkaan reilun kohtelun, sillä voittajaksi on jo edeltä käsin varmistettu Weber-Palonen. Mutta kenties tähän on myös aihetta, sillä ovathan Palosen esheet kieltämättä myös mielenkiintoisinta ja oppineinta tekstiä, mitä Weberin perustalta on viime aikoina kirjoitettu.

LÄHTEET

- Spann, Othmar. [1923] 1969. *Bemerkungen zu Max Webers Soziologie*. Teoksessa *Othmar Spann Gesamtausgabe, Band 7. Kämpfende Wissenschaft*. Graz: Akademische Verlagsanstalt.
- Schmitt, Carl. 1918. *Die Buribunken: Ein geschichtsphilosophischer Versuch*. *Summa*, vuosikerta 1 (1917–1918), vihko 4 (1918), 89–106.